

Ruben Mantels, **Gent. Een geschiedenis van universiteit en stad, 1817-1940** (Brussel: Mercatorfonds, 2013, 288 pp., ISBN 978 946230 005 7).

Ruben Mantels heeft – laten we dat vooropstellen – een prachtige geschiedenis geschreven van de Gentse universiteit tussen 1817 en 1940. In een stijl die het gelukkige midden houdt tussen lichtvoetig en serieus (met soms een zweem van poëzie) schetst hij een helder beeld van de ontwikkeling van deze nog betrekkelijk jeugdige instelling, met de relatie met de omringende stad als het steeds terugkerend thema. Hoewel Willem I Gent in 1817 stichtte als *rijksinstelling* en de *nationale* regering na 1830 de inspecteur-beheerder aanstelde die met de rector de universiteit bestuurde, was de *stad* verantwoordelijk voor de gebouwen. Hoogleraren speelden ook veelvuldig een belangrijke rol in het bestuur van de stad. Er ontstond een hecht verbond tussen stad en universiteit dat pas losser werd toen in het interbellum de Belgische staat de verantwoordelijkheid voor de gebouwen overnam. In menig opzicht was Gent eerder een stadsuniversiteit, zoals die in Amsterdam, dan een nationale instelling die toevallig in een bepaalde stad terecht is gekomen, zoals Leiden. Knap is het hoe de schrijver tot in de haarvaten van universiteit en stad doordringt om die symbiose aan het licht te brengen.

Het boek heeft een opbouw die bij dit soort geschiedenissen voor de hand ligt. Na een overzicht van de geschiedenis van de universiteit in relatie tot de stad volgen hoofdstukken over de gebouwen, de studenten, de professoren en de uitstraling van de universiteit in de stad, zeg maar de maatschappelijke opstelling van docenten en studenten en hun bijdragen aan het sociale en culturele leven van de stad Gent. Bewonderenswaardig is het gemak waarmee Mantels zich op al deze terreinen beweegt. Soms vraagt men zich af of zijn bronnenmateriaal niet wat eenzijdig is – voor het leven van de studenten steunt hij wel heel erg op literaire bronnen, terwijl uit andere universiteiten wel bekend is dat het beeld dat studenten van zichzelf oproepen markante afwijkingen van de realiteit vertoont. Maar de stand der hoogleraren wordt weer zeer goed getroffen – en trouwens niet alleen in het hoofdstuk dat daarover gaat. Mantels maakt heel invoelbaar hoe de Franstalige hoogleraren – en de stedelijke elite waartoe ze behoorden – soms bijna in paniek moeten zijn geraakt door de al maar sterker wordende, van buiten de universiteit komende eis tot vervlaamsing van de universiteit. Met hun taal stond immers ook hun wereld op het punt te verdwijnen.

Om binnen een omvang van ruim 250 pagina's tekst te blijven moest Mantels wel bepaalde keuzes maken. Het accent ligt duidelijk op de vroege geschiedenis van de universiteit, tot ongeveer 1830, en op de periode van 1890 tot 1940. In deze laatste periode viel de wetenschappelijke bloeiperiode van de universiteit, het 'gulden tijdperk' dat van 1895 tot 1914 liep, maar ook 'die verdomde oorlog', de opening van de volledig Nederlandstalige universiteit in 1916, onder het goedkeurende oog van de Duitse bezetter, en de felle eindstrijd over de vernederlandsing die in 1930 alsnog tot de volledige overwinning van de Vlaamse partij leidde en tot de vervanging van de Université de Gand door de Rijksuniversiteit Gent. Mantels schreef over deze laatste episode, die samenviel met het rectoraat van August Vermeylen, in 2010 samen met Hans Vandervoorde een wat kritiekloos boekje, maar ik heb de indruk dat hij nu toch iets minder juichend is over de prestaties van de literator-universiteitsbestuurder Vermeylen. De terechte aandacht voor het thema van de vernederlandsing van de universiteit betekent niet dat de ontwikkeling van de wetenschap, die vooral in de laatste decennia van de negentiende eeuw grote sprongen voorwaarts maakte, vergeten wordt. Maar universiteitsgeschiedenis is geen wetenschapsgeschiedenis en wetenschappelijke excellentie is dus geen selectie criterium. Belangrijk is de typering van het soort wetenschap dat beoefend werd, niet de opsomming van de wetenschappelijke hoogtepunten of het heldenverhaal van deze of gene coryfee. Toch houdt het iets willekeurigs. Waarom deze hoogleraar met zijn onderzoek wel vermeld en die andere niet? Het blijft vreemd dat Mantels de Nobelprijs die Corneel Heymans in 1938 voor zijn onderzoek naar ademregulatie kreeg één keer wat terloops noemt en daarna niet meer. Al weet ik dat niet zeker omdat het boek geen index bevat – toch een minpuntje.

Er is nog een ander minpuntje dat ik wil noemen. In een boek waarin het visuele element zo nadrukkelijk aanwezig is – er zijn ettelijke katernen met goed gekozen illustraties opgenomen – ontbreekt een eenvoudig kaartje van de stad Gent, een plattegrond waarop de belangrijkste universiteitsgebouwen en straten terug te vinden zijn. Sommige straten en locaties – de Voldersstraat, de Kouter, de Coupure, de Bijloke, het Citadelpark – keren heel vaak terug in het verhaal, maar de vreemdeling en ook de incidentele bezoeker van deze complexe stad zal niet weten waar hij die straten moet zoeken, hoe die ten opzichte van elkaar liggen en wat dat zegt over het universitaire leven in Gent. Waarom is bij de bespreking van de ruimtelijke expansie van de universiteit, toen er steeds meer kernen in de stad kwamen waar de universiteit zich nestelde, geen kaartje afgedrukt? Natuurlijk kan iedereen eenvoudig van het internet een plattegrond van de stad plukken en in het boek stoppen, maar een thematisch opgezette stadsplattegrond had veel gezocht kunnen voorkomen.

Het niet opnemen van een plattegrond van de stad wijst op een wezenlijker manco van het boek. Mantels heeft weinig moeite gedaan om de geschiedenis van de universiteit interessant te maken voor lezers die niet uit Gent komen, er niet gestudeerd hebben en er niet gewerkt hebben. Het is een nogal naar binnen gekeerde universiteitsgeschiedenis geworden, van, voor en door Gentenaren, een geschiedenis die

anderen onbedoeld buitensluit. Dat komt vaker voor, het is misschien wel eigen aan het genre, maar het blijft toch jammer. Elke universiteit is een verbijzondering van de idee van de universiteit en het blijft altijd boeiend te zien hoe een individuele instelling ook iets laat zien van dat algemene idee, waar de accenten gelegd worden, wat de redenen of oorzaken daarvan zijn en hoe dat in de loop der tijd is gegroeid. Dat vergt geen ingewikkeld comparatief onderzoek, maar wel een eigen opvatting van de auteur over wat een universiteit tot een universiteit maakt.

Maar misschien spreek ik voor mijn beurt, want dit boek – dit prachtige boek, ik herhaal het – is wellicht niet meer dan een tussenstap op weg naar iets groters dat zich in 2017, bij de viering van het tweehonderdjarig bestaan van de universiteit, aan ons zal openbaren. De Gentse universiteit heeft in aanloop naar die viering veel geïnvesteerd in het openleggen van haar geschiedenis en de Gentse historici hebben met de website UGentmemorie getoond deze opdracht ook serieus te nemen. Niets dan lof daarvoor. Maar misschien dat te zijner tijd ook diegenen die van buiten naar deze geschiedenis kijken iets meer aan hun trekken kunnen komen. Het verhaal van de Gentse universiteit is te boeiend om alleen voor Gentenaren te vertellen.

Klaas van Berkel, Rijksuniversiteit Groningen